

אמת ליעקב בראשית פרשת ויצא פרק כח פסוק יא - כ

וישכב במקום ההוא<sup>7</sup>.

פירש"י ז"ל: לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיא עוסקת בתורה עכ"ל. הנה לפי חשבון זה יצא שיעקב לא היה בבית אביו שלשים ושש שנה, ארבע עשרה שנה שהיה אצל שם ו עבר עוד עשרים ושנים שנים שהיה בבית לבן. חז"ל<sup>8</sup> מוסרים לנו שבאמת נעש ייעקב על זה שהתרשל בכבוד אב ואם, ולכן יוסף נעדר מביתו עשרים ושתיים שנה, אבל על הארבע עשרה שנה שהיה בבית שם ו עבר לא נעש ייעקב, ובהכרח שנים אלו בבית תלמידו של שם ו עבר הי' כל כך נוחצים להתפתחותו הרוחנית של ייעקב עד שהם דוחים את עין כבוד אב ואם שהתחייב בו.

ואמנם זה תמורה, דהיינו ייעקב בזמן שיצא מבאר שבע היה בן שלשים ושלש. הוא למד תורה עם אברהם זקנו עד גיל חמיש עשרה [עיין לעיל בפרשת תולדות כ"ה פ"ג], ובשאר השנים הוא למד בישיבתו של יצחק<sup>9</sup>. מדוע אם כן היה כל כך נוח ליעקב עכší, במקום להקשיב לציוויו של הוריו לישב בבית לבן ימים אחדים, לשבת וללמוד עוד ארבע עשרה שנה בישיבה זו? ואע"פ שבודאי גדול בתורה בזמן ההוא, מכל מקום אין זה פוטרו מצוות כבוד אב ואם, מהחייב לטפל בהוריו הזקניהם? הא למה הדבר דומה, לאב המצווה לבנו לקנות משה בשביilo. בדרך לחנות, מחייב הבן שהוא רוצה ללמוד תורה ומתישב בבית המדרש למדוד תורה. האם עכšíי הזמן למדוד? הא תלמוד תורה נדחה מפני כל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

ב כדי להבין את הנחיצות והדחיפות של ייעקב ללקת עכšíו לישיבתו של שם ו עבר אנו צריכים מקודם להבין את התורה המיוחדת שנלמדה בבית מדרשם של שם ו עבר, שהיתה שונה בהחלט מתורמתם של אברהם ו יצחק. האבות הי' ישבים בישיבה<sup>10</sup> ומרביכים תורה לכל הבא אליהם להסתהך בנהלתם. בית מדרשם של האבות למדיו תורה בדרגת הגדולה ביותר של אמונה ועובדת השם, מחוסנים לגמרי מהסבירה בחוץ ולא מושפעים ממנה כלל. ומהז הטעם כשראתה שרה שישמעאל "מצחיק" עם יצחק ומשפיע עליו, מיד אמרה: גרש את האמה הזאת ואת בנה, כי בסביבתם של צדיקים גמורים אין מקום לאחד מסוגיו של ישמעאל, והסכימים הקב"ה על ידה.

לא כן היה אצל שם ו עבר. שם, בנו של נח שנפלט מדור המבול, ניצל לא רק ממי המבול אלא גם מסביבתם של אנשי דור המבול ומהשחתתם<sup>11</sup>. עבר נולד וח' בימי דור ההפלה ALSO שרצו לבנות מגדל וראשו בשמות כדי למרוד בהקב"ה, אבל הוא לא נשחף מהם ונשאר בצדクトו. רק שם ו עבר, שרידים מדורות ומוסיבות מושחתים, ולא אברהם ו יצחק, הי' יכולם ללמד ליעקב תורה הנצרכה לו כדי שיוכל להשר את בתומו בסביבתו של לבן, איש מושחת ורשע. ולא רק לבן עצמו, אלא כל אנשי המקום היו רמאים, שהרי מצינו שלבן אוסף את כל אנשי המקום ועשה משתה, ואעפ"כ לא נמצא א' שיגלה לו שלבן מתכוון לרמותו, וכמ"כ במדרש [בראשית ר' ר' פרשה ע' אות י"ט] שהיו כולן מקולין קודמוני ואמרין הא לא לי, והרי כולם שחקו על מרמה זו<sup>12</sup>. וכן היה ייעקב צריך לקלוט בתוכו סוגיות שונות איך לשבת בסביבה של רשעים ורמאים ואעפ"כ להחזיק בתום יושר, וזה הוצרך לבית מדרשו של שם ו עבר.

לפי זה לא היה יכול ייעקב לקיים את ציוויו של אביו ללקת ביתו של לבן אלא א' היה עוצר בדרכו בבית מדרשם של שם ו עבר, כי בודאי לא היו הורי ייעקב רוצחים שילך לבן אם בסופו של דבר לא יוכל לצאת משם ולהזכיר "עם לבן הרשע גרתי ותרי" מצוות שמרתי ולא למדתי מעשי הרעים", ובאופן שכזה הריהו מק"ם ציוויו של אביו כהוגן. עכšíו אין זה דומה אלא לאב שצוווה לבנו לקנות לו לולב ואטרוג ליטוכות, ובדרך לחנות החליט הבן שאין הוא בקי' מספיק בהלכות הד' מינימ ועליו לשון בבית המדרש את ההלכות. האם נאמר שהוא אכן מק"ם את מצות אביו? אדרבה הוא מק"ם את המצווה בשלמותה ובהידורה, ואילו לא היה עשו כן לא היה מק"ם מצות כבוד אב בכלל. וכן הוא אצל ייעקב, בלי ההכנה המיוחדת שהיתה דרישה לו אצל שם ו עבר לא היה יכול לקיים את ציוויו של אביו ללקת ביתו של לבן ולסבבתו.

להלן בפרשת ושב [ל"ז פ"ג] כתוב וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו. ופירש"י ז"ל: ואונקלוס תרגם בר חכמים הוא ליה כל מה שלמד שם ו עבר מסר לו עכ"ל. מדוע דקדק ר' לומר "כל מה שלמד שם ו עבר", וכי לא היה לו את תורה האבות למסור לו? גם צריך לבאר, וכי

לא מסר יעקב לשאר בניו את תורתו שלמד?

אמנם לפי מה שכתבתי יובן היטב, קיבל היה בידם מפי אברם שאריכים הם עדין לחיות בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, והלא צריך יעקב להכין את בניו לגלות זו, ומצביע שאמר לו הקב"ה לא אברם בברית בין הבתרים: ידע תדע כי גור יהיה זרעך, ולמה לו לדעת, אלא על כרחך הודייעו כן על מנת שיידעו כי עליהם להכין את עצם לחיה הגלות, ומכיון שישוף היה זה שהתגלה לשבירת הרשעים והוא ציריך לעמוד לבדו נגד כל הנסונות שעמדו לו, והוא זה שעלי נפל העול להכין את המקום לבני יעקב לידך למצרים<sup>13</sup>, היה יעקב מוכרכ למסור דוקא לו את התורה המיחודה הזאת, תורה הגלות, תורה שם וuber. ואמנם האחים, שבטי ישראל, שלא ידעו את הסיבה מדוע לומד יעקב עם יוסף יותר תורה מאשר למד אתם נתקנאו בו, דחשבו שرك הוא יזכה לקבלת התורה, אבל האמת הוא דלים הספיקה תורה האבות, ורק יוסף הוצרך לتورה שם וuber<sup>14</sup>. [באמת מצינו שישנה תורה ארץ ישראל, הינו מצות התלוויות הארץ, כמו כן יש לנו תורה הגלות, כי שם הנסונות אחרים וההלכות שונות, וכדמינו שבעל חוץ חיים ז"ל חיבר משנה ברורה לכל ישראל ושלוחן ערור אחר لأنשי הצבא בספר מחנה ישראל].

## מעין בית השואבה

2

(לאנג) אלקי אברם ואלהי נחור  
ישפטו בינו אלהי אביהם וישבע  
יעקב בפחד אביו יצחק.

מבואר שמדתו של יצחק הייתה פחד ויראה השיכים למדת הדין, וגם ידוע שמדת אברם הייתה מזת האהבה [צדכתייב (ישעה מאח) "אברם אהובי"] השיכת למדת החסד (מייכה ז,כ) "תתן וגוי חסד לאברם". ומדת יעקב הייתה אמת (שם) "תתן אמת ליעקב" שיש בה מזינה של חסד ודין גם יחד, והדברים עתיקים.

ואמנם לפי זה קשה להלום דברי חז"ל (שבת פט): א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן Mai Dkutib (ישעה סג'טו) "כי אתה אבינו כי אברם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמן", לעתיד לבא יאמר לו הקב"ה לאברם נני חטאנו לי, אמר לפני רבש"ע ימחו על קדושת שמן, אמר [הקב"ה] אמר ליה ליעקב זהה ליה צער גינוי בנימן אפשר דברי רחמי עלייו, אמר ליה נני חטאנו, אמר לפני רבש"ע ימחו על קדושת שמן, אמר לא בסבי טמא ולא בדורקי עצה, אמר לו ליצחק נני חטאנו לי, אמר לפני רבש"ע בני ולא בני (בתמיה), בשעה שהקדימו לפניו נעשה לנשמע קראת להם "בני בכורי" עכשו בני ולא בני (בתמיה), ועוד כמה חטאנו, כמה שנוטנו של אדם שבאים שנה דל עשרין דלא ענשת עלייו פשו لهו חמישין דל כייה דילותא פשו لهו כייה, דל תורה סר ופלגא דעתוי ומיכל וدبית הכסא פשו לה

תרתי סרי ופלגא, אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לאו פלא עלי ופלגא עלייך ואת"ל כלם עלי הוא קרייבית נפשי קמך וכו', ע"כ. הרוי שرك יצחק שמדתו היא מזת הדין הוא הוא המלמד זכות בעד כלל ישראל באחריות הימים, הלא דבר הואי!

ומזה נראה לדון שענין זה של דין לכך זכות מקורה במדת הדין, וכמו שמשמע מהכתוב (קדושים יט,טו) "בצדק תשפטו עמידך" שהוא עניין של משפט, וכן הוא בלשון המשנה "יהוי דין את כל האדם לך זכות". וכן שמצינו הרבה פעמים במקראות ובדברי חז"ל שזוהי פעולה של מזת הדין, שהיא תובעת בירור גמור לכל דבר, ואני מניחה להאדם לקבל שכר ולהיות נחשב לאיש טוב עד שהוא מבהיר את טובתו בתכילת הבירור על ידי עמידה בנסיוון וקוזש. השם וכדומה, כמו כן הוא לאידך גיסא, שאי אפשר להחליט על האדם שהוא רע לגמרי ומופקע מן הגמול עד שתתברר שאין למצוא שום הצד זכות בשביilo,צדכתייב (איוב לג'ג) "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להניד לאדם ישרו וייחנו ויאמר פודעהו מزادת שחית מצאתי כופר". וכל זה הוא מפעולתו של מזת הדין כמובן. (ביאור מקייף לכל השקלה וטריא בסוגיות הגמורה במס' שבת הנוכרת, תמצא בדברינו בפי לך יגב).

(ד) ויאמר להם יעקב אחיך מאין אתם.

תמיד מלה זו עמדת בפני, שלא מצינו שיקרא אדם "אחיכם" לאנשים שאינם ידועים לו. הן אמת שמצינו בLOTS [לעיל י"ט פ"ז] שאמר להם לאנשי סdom אל נא אחיך תרעו, אבל שם ה' הם מקרים<sup>22</sup>, אבל כאן לאנשים זרים לו לגמר תמורה שיקרא אותם אחיכם. וגם שם יש להעיר מה [היתה כוונתו במה] שקראים אחיכם. ומצביע בפרשת חקת [במדבר כ' פ"ד] שאמר משה למלך אדום "כה אמר אחיך ישראל", ותמה רשות' בשם חז"ל: מה ראה להזכיר כאן אחוה, וכי"ש.

וහנ"ל, דהנה מצינו בגם' שלו פרק שלישי דערכין [דף ט"ז ע"ב]: עד היכן תוכחה רב אמר עד הכהה ושמואל אמר עד קללה ור' יוחנן אמר עד נזיפה וכו'. ולכארורה זהו דבר תמורה שקללת חنم תפטור את זה מצות עשה של תוכחה, ומכל"ש בנזיפת החוטא הזה שתפטרנו לזה השני מצות עשה זו. וביאור הדבר נ"ל<sup>23</sup>, דהרבמ"ט כשהביא דין זה [פ"ו מדעתות הל"ז] כתוב וזה: הרואה חבירו שחתא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזרו למوطב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשה הרעים שנאמר הוכח תוכח את חבירו בין בדברים שבינו לבין בדברים שבינו לבין המקומות ציריך להוכיחו בינו לעצמו וידבר לו בנחית ובלשון רכה ויודיעו שאיןו אומר לו אלא לטובתו כי אם קיבל ממנו מوطב ואם לאו יוכחנו פעם ב' וג', וכן תמיד חייב אדם להוכיחו עד שיכחו החוטא בו לר' יוחנן, הרי הלך לו גדר התוכחה שהרי החוטא אינו דומה שהוא מוכחים לטובתו. הרי רואין לנו מזה דהמוכיח ציריך לאחוב את החוטא בשעה שמוכחים. ובזה מבואר הא דברו חז"ל [שם]: יכול אפילו משתנים פניו [מן הבושא] ת"ל וכו', היינו אכן זה איסור הלבנה בלבד, אלא שgam מצות תוכחה אין זה מקיים שהרי תוכחה כזו לא באה מתוך האהבה<sup>24</sup>.

ולפ"ז עולה לנו שפיר, שהרי ארץ"ל [שהביא רשות' בפסוק ז'] שייעקב אבינו בא להוכיחם: אם שכיריהם אתם לא שלמתם פועלות היום ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת האסף וכו', א"כ קודם שבא לידי מدة תוכחה היה מוטל עליו לעורר אהבה ואחותה ביניהם. ואפשר שgam לוט כשבא לדבר אל אנשי סdom בא להוכיחם וכמסקנת דבריהם האחד בא לגור וישפט שפט, לפיכך כינה אותן בשם אחיכם. וזה חובה גדולה מוטלת על המוכחים שתהייה מושרת לבנותם אהבת הבריות, ובאמם לאו אין יכולם להוכיח. ואפשר דזהו ביאור הגمراה [ערכין שם]: תמייני אם יש בדור זה שיעוד להוכיח, ודוז"ק.

(יא) וישק יעקב לרחל.

ע"ן במדרש הרבה [פרשה ע' אות י'ב]: כל נשיקה לתפלות בר מן תלת כ' נשיקה של גדולה ויקח שמואל את פר השמן ויצוק על ראשו וישקהו וכו'. מבואר מדברי המדרש שנתמנה למלך על ידי נשיקה זו. ונראה שלזה כיוון הרמב"ט במא שדקדק בהלכות מלכים [פ"א הל"ג] לכתוב מהה"ל: כשמיידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה שני' ויקח שמואל את פר השמן ויצוק על ראשו וישקהו עכ"ל, דלכארורה תמורה מה שהביא גם את תיבת וישקהו, אבל להנ"ל ATI שפיר. וע"ן בראב"ע להלן בפרשת מקץ [מ"א פ"מ] ועל פיר ישק כל עמי, וכי"ש.

(יד)